

**A FILOLÓGIA MINT KULTÚRTECHNIKA.
FILOLÓGIA, INTERPRETÁCIÓ ÉS MÉDIATÖRTÉNET VISZONYA
A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉNEK MAGYAR IRODALMI
HAGYOMÁNYÁBAN**

Kutatási terv

A tervezett kutatás filológia, interpretáció és médiatörténet viszonyát a 20. század első felének magyar irodalmi hagyományában nem csak költésztörténeti, hanem – az irodalomkutatásban eddig nem kellőképpen méltatott – esztétikai-művészetelméleti összefüggéseiben is vizsgálja. A korszak kiemelkedő irodalmi, eszme- és művelődéstörténeti teljesítményeinek kutatásához nélkülözhetetlen szövegkiadásokat (Szabó Lőrinc és József Attila) úgy kívánjuk előkészíteni, hogy közben magára a filológiai munkára is mint kulturálisan és mediálisan meghatározott tevékenységre reflektálunk.

A kutatás intézményi háttérét három, eddig párhuzamosan működő (Prof. Dr. Kulcsár Szabó E., Prof. Dr. Kenyeres Z. és Prof. Dr. Kabdebó L. által vezetett) MTA kutatóhely összevonása biztosítja. A kutatóhelyek összevonásának egyik legnagyobb tétje, hogy a költésztörténeti és filológiai megközelítésmód együttműködése el tudja-e mozdítani a holtpontról azt a vitát, amely József Attila lírája kapcsán bontakozott ki, és lényegében az egész hazai irodalomtudományt megosztó dilemmákat hozott felszínre.

A kutatás három fő iránya: a konkrét textológiai munka új eredményein alapuló értelmezések kidolgozása, a filológiai tevékenység értelmezése irodalomelméleti perspektívában, illetve a filológiai tevékenység a kultúratudományokban elfoglalt új helyének reflexiója. A kutatócsoport intézményi struktúrájától olyan eredményeket várunk, amelyeket az egymástól elhatárolt elméleti kutatás és gyakorlati szövegfilológia külön-külön aligha képes elérni. A kutatás konkrét haszna abban áll, hogy úgy szervezi meg a szövegkiadások előkészítését, hogy közben mind a „szöveg”, mind az „interpretáció” fogalma kulturális feltételezettségükben tudatosul, ami azt jelenti, hogy a rájuk vonatkozó hagyományos történeti reflexiót más médiumokra és kulturális technikákra vonatkoztatva hajtja végre. A kutatás tárgyterülete a feljegyzett nyelv a többi – végső soron az interpretáció eleve különböző lehetőségeit hordozó – médiumtól való megkülönböztetése révén határolható le.

A tervezett kutatás közvetlen és kézzelfogható kulturális haszon kitermelését célozza. Ez abban áll, hogy mindkét – elméleti és gyakorlati – oldalról is szembesít azzal, amit általánosan az irodalom „intézményes vonatkozásai”-nak nevezhetünk. Ez két következménnyel jár. Egyfelől hozzásegít annak a belátásnak a pontosabb történeti artikulációjához, mely szerint a szövegek értelmezésének és magának a megértésnek az elmélete nem független az írásos szövegek előállításának, továbbításának és archiválásának kulturális gyakorlatától. Másfelől képes megmutatni, hogy a filológiai tevékenység a maga diszkurzív beágyazottságában „kultur”-technika, tehát a szövegek rekonstrukciójának, archiválásának, kiadásának – azaz végső soron „előállításának” – gyakorlata mindig is a „szöveg” vagy „szövegiség” fogalmának látens előfeltevés-rendszeréből indul ki, amely szintén nem vonhatja ki magát a történetiség kényszerébe alól.

A filológiai tevékenység az ún. „kulturatudományi fordulat” következtében az irodalomtudományi szerep fokozott mértékben szükségessé váló reflexiójának kitüntetett terepévé vált. Ennek a reflexiónak mint a szövegkiadási és -értelmezési munka szükségszerű velejárójának a következő szempontok szerinti előmozdítását tervezzük:

- 1) Filológia és edíciótudomány kapcsolatának vizsgálata, ami a különböző feljegyző technikák (pl. kézírás, gyorsítás, gépírás stb.) újabb elméleteinek feltérképezését jelenti, és ezek alkalmazhatóságának kipróbálását a konkrét filológiai munkában. Ennek során különös hangsúlyt kap a feljegyző rendszerek és a kéz mint az emberi kultúra antropológiai tényezőjének kapcsolata, különös tekintettel a kéz mint antropologikum elméleteinek médiatörténeti és irodalomelméleti relevanciáira. A vizsgálat Hegel azon belátásából indul ki, mely szerint a kulturalitás egyik legeredetibb csodája, ahogyan a szellem közvetlenül és elválaszthatatlanul megy át a kéz alkotóképességébe. Ennek nyomán kerülnek a kutatás látóterébe többek között M. Heidegger, J. Derrida, A. Leroi-Gourhan, F. Kittler és C. Geertz vonatkozó munkái.
- 2) Filológia- és interpretációtörténet kölcsönhatásainak vizsgálata, ami a modern filológiák kialakulásától a filológia legújabb elméleteiig ad áttekintést a textológiai és hermeneutikai elméletek összefüggéseiről, egészen az „Új filológia”-ig vagy a digitális szövegkiadások problémáig. A filológia ennek során a történeti gondolkodás és interpretáció kitüntetett terepeként kerül látóterbe, melynek vizsgálatában különös figyelmet érdemel a médiatörténet és a történeti gondolkodás egymást feltételező megjelenése, illetve a filológia mint a történeti és esztétikai tapasztalat közvetítésének kultúrtechnikája.
- 3) Az irodalomtörténet-írás aktuális kérdéseinek tárgyalása, mégpedig az irodalmi kánonképzés és az irodalom intézményes közvetíthetőségének összefüggései szempontjából. Ez a szempont tovább tagolható:
 - A) Az irodalomtörténet-írás mint az irodalom intézményesülésének terméke, illetve általában az archívumok és az archiválás szerepe a hagyomány közvetítésében.
 - B) A világirodalom mibenlétének a nemzetközi kutatásban ismét előtérbe került kérdése – többek között olyan nagyhatású kutatóknál mint G. Spivak vagy D. Damrosch –, különös tekintettel Szabó Lőrinc és József Attila nemzetközi kanonizálhatóságára.